

Avantguarda literària al segle XXI?:

L'exemple

de Joan

Salvat-Papasseit

Per Jordi Corominas i Julián

“M'exalta el nou i m'enamora el vell”
(J.V. Foix)

Amb l'excusa de l'excel·lent i exhaustiva biografia que l'editorial Base ha publicat sobre Joan Salvat-Papasseit, escrita per Ferran Aisa i Mei Vidal, és un bon moment per recordar aquest extraordinari poeta més actual que mai.

Som a una època de grans transformacions que van més enllà de l'esfera econòmica, tragèdia que a vegades sembla creada per a ocultar metamorfosis decisives per al nostre futur. Joan Salvat-Papasseit visqué un temps on el món deixava el silenci i la pau del passat, vençut per un seguit d'innovacions tecnològiques que empetitiren l'univers i permeteren als humans creure's invencibles just quan el segle XX començava a donar les seves primeres passes.

Un segle després donem la raó a Karl Marx: la Història es repeteix. Internet, la telefonia mòbil i els múltiples aparells que maten la privacitat i exalten els egos derrotats han alterat el panorama, i no només en el camp de la comunicació. De mica en mica sorgeixen nous llenguatges que a nivell literari es tradueixen en un veritable ventall de possibilitats. Ben aprofitades podrien donar el fruit d'una avantguarda que recordés a l'encetada pels nostres besavis, entusiastes que llegiren bé els recursos fins al punt de desafiar la tradició i fer entrar l'art a una dimensió desconeguda que després molts han volgut imitar.

I no és suficient. Sóc poeta, i observant

el panorama espanyol em trobo amb pocs intents nobles i altres més desoladors. El *remake* mana i corrobora la feble originalitat al camp on tothom, mitjançant la reducció de l'escriptor a mediàtics focs d'artifici, vol fer creure als altres que ha trobat la pedra filosofal. Entre tanta banalitat, que fins i tot s'atreveix a plagiar versos de Ginsberg com a fals reclam generacional, sobresurten excepcions com Agustín Fernández Mallo, qui per la seva condició professional de físic té més capacitat per a mesclar propostes novedoses amb formes clàssiques com bé ha demostrat, i no deixa de ser significatiu, a la seva darrera obra, *El hacedor (Remake) de Borges*.

Ara tenim Xarxa, chat, Html, missatges abreviats, Techno, rap, iPod, iPhone, Google Earth, sèries televisives, americanismes, fragmentació, superheroïs, hikikimoris i un llarg etcètera. Molts literats nacionals abusen d'aquests temes i formats creient que així aconsegueixen un impacte definitiu. En realitat cometem un gran error consistent, ja ho digué Enrique Vila-Matas, en una entrevista recent, en menysprear l'acadèmia pensant que qualsevol novetat aplicada de manera extensiva genera un discurs trenca-dor que no contempla entendre que per a crear quelcom inèdit primer hem d'alimen-

tar-nos del llegat deixat pels nostres antecessors.

Abans trens, bicicletes, tramvies, telèfon, telègraf, fox trot, psicoanàlisi, fotografia, avions, electricitat, cinema, submarins i un llarg etcètera. Els pares fundadors de la modernitat copsaren la revolució perquè havien entès els límits. Charles Baudelaire deixà caure el llorer al fang dels Camps Elisis just abans d'entrar a un bordell. Renunciava a la solemnitat poètica perquè sabia que un art incapaç de copsar la normalitat perd el contacte amb la realitat i cau al pou d'un elitisme amb massa melic i nul cos. Pablo Picasso y James Joyce trencaren la frontera amb convicció pionera donant a les seves criatures una dimensió personal on l'univers mental, l'afirmació del jo, volava més enllà d'una la simple recreació de la superfície.

I PAPASSEIT? PER QUÈ JOAN SALVAT-PAPASSEIT?

El poeta avantguardista català és un exemple perfecte de com conrear tradició i modernitat, quelcom necessari si la literatura vol evolucionar cap a confins desconeguts. La seva formació fou sens dubte anòmala. Entendreix imaginar l'home entusiast quan no sabia llegir i patia volent desxifrar les lletres dels cartells de botigues bar-

camí de sol - per les rutes

amigues

unes

formigues

“
El poeta avantguardista
català és un exemple
perfecte de com
conjuguar tradició i
modernitat, quelcom
necessari si la literatura
vol evolucionar cap a
confins desconeguts
”

celonines. Ho aconseguí, i des d'aleshores la màgia no l'abandonà perquè ell volgué augmentar-la amb versos, crítica, edició i prosa. La primera premissa que fa del nostre protagonista un mirall és el seu específic amor al carrer, escenari fonamental on hom podia trobar els darrers avenços i conuiu amb històries eternes d'amor, mar i vida. El tret diferencial de Salvat-Papasseit és doble. D'una banda deixa enrera les temàtiques pròpies de la poesia catalana precedent. Per l'altra, conjuga amb naturalitat l'antic amb l'acceleració del present. Ho veiem de manera subtil a *Encara el tram*, on el proverbial motiu amorós es trasllada al tramvia, mitjà de transport que aleshores simbolitzava la modernitat. La via pública té més al·licients recents que van més enllà dels rails. El lèxic incorpora paraules estrangeres que esdevenen d'ús comú. El poeta les incorpora al seu vocabulari líric, i el mateix fa amb els invents que fan vibrar Barcelona. El paradigma és *Marxa nupcial*, genialitat amb clowns, mallots, Charlot i fins i tot llums de neó dibuixades que il·luminen la paraula Edison, digne d'entrar junt amb Chaplin a la glòria del cel.

El mateix poema podria ajudar-nos a introduir el segon punt que fa de Salvat-Papasseit un referent de plena actualitat. La

forma és important i durant el període de les avantguardes, precedides a nivell poètic per Arthur Rimbaud, es creuà un llindar. El poeta de *L'irradiador del port i les gavines* begué de l'influència futurista i cubista. Practicà el collage, posà paraules en majúscula, adoptà el vers lliure, subratllà mots, emprà com ningú a la nostra terra el salt de falla, jugà amb el haiku i esdevingué un notable devot del cal·ligrama, entre els que destaquem 'Les formigues', 'Romàntica' i 'Cal·ligrama 2' d'*El poema de la rosa als llavis*. La seva aposta per formes transgressores arribà en part gràcies al treball de Salvat com a responsable de la llibreria de les Galeries Laietanes, on podia llegir les revistes avantguardistes de tota Europa i descobrir les proeses poètiques de Guillaume Apollinaire, Vladimir Maiakovski i Filippo Tommasso Marinetti.

El tercer aspecte modèlic de Papasseit es basa en una exaltació de l'amistat relacionada amb una insaciable voluntat d'aprenentatge. El bar del Centro, just enfront del Carrer Ferran, li donà bones oportunitats d'entaular conversa amb mons aliens a l'escriptura. De les cabareteres i toreros de la primera etapa evolucionà cap a tertúlies refinades amb noms prestigiosos d'altres disciplines com Rafael Barradas o Joaquim

Torres-Garcia, pintors que de ben segur li feren veure com la poesia podia ser un llenç en blanc a omplir sense pors ni prohibicions inconscients. El diàleg amb altres arts i la permanent connexió amb els seus semblants amplia la seva perspectiva cap a un infinit d'esguard dual que, i així ho demostrarà a la seva darrera etapa, no oblidava el passat, però tampoc li rendia homenatge.

El darrer particular sembla senzill. No ho és perquè llegim textos dels nostres contemporanis, almenys d'aquells que diuen ser més moderns que els moderns, i només trobem fredor sense passió. La mancança d'esperit crític pot deure's a l'aburguesament de la societat, contenta amb el plat a la taula i el consum de tonteries. Papasseit provenia de la classe obrera i hagué de treballar el seu pervindre amb lluita, vocació i esforç. Des de ben petit manifestà un fort interès per assumptes polítics, i algunes de les seves poesies s'impregnen de l'ideal que estomaca les injustícies. *Marxa Nupcial* torna a ser un bon exponent amb el seu èpic *escopiu a la closca pelada dels cretins*, brillant i sintètic, majestuós en comparació amb el nostre 2011, on sembla quimèric criticar quan hauria de ser la norma. Segueixin a Joan Salvat-Papasseit, savi de mort prematura. *Podem rimar; però sigueu poetes. Poetes en majúscula*,